
*Novitates
Theriologicae*

PARS 14 • 2022

*Інформаційний бюлетень
Українського теріологічного товариства НАН України
p-ISSN 2709-491X • e-ISSN 2709-4928*

Теріологія в Україні. Частина 1

Збірник наукових статей
за редакцією І. Загороднюка

Київ • 2022

Novitates Theriologicae • Pars 14 (2022)
p-ISSN 2709-491X • e-ISSN 2709-4928

Теріологія в Україні. Частина 1. За редакцією І. Загороднюка. Українське теріологічне товариство та Національний науково-природничий музей НАН України, Київ, 2022. 368 с. (Серія: *Novitates Theriologicae*; Pars 14).

Theriology in Ukraine. Part 1. Edited by I. Zagorodniuk. Ukrainian Theriological Society and National Museum of Natural History, NAS of Ukraine, Kyiv, 2022. 368 pp. (Series: *Novitates Theriologicae*; Pars 14).

З нагоди 50-річчя теріологічного товариства підготовлено трилогію, яка включає довідник про 100 визначних дослідників минулого, довідник про сучасних теріологів та персон, дотичних до теріології (колектори, музеологи, анімалісти тощо), і огляд досліджень за науковими центрами та регіонами. У поточному випуску всі нариси підготовлені за єдиною схемою: 1) резюме та біографічна довідка, 2) ключові дослідження в галузі теріології, 3) захоплення, чесноти та відзнаки. Всі статті супроводжено англійськими та українськими резюме.

On the occasion of the 50th anniversary of the theriological society, a trilogy was prepared, which includes a directory of 100 outstanding researchers of the past, a directory of modern theriologists and persons related to theriology (collectors, museologists, taxidermists, animalists, etc.), and an overview of research by scientific centres and regions. All essays in the current issue are prepared using a unified scheme: 1) summary and biographical information; 2) key research in the field of theriology; 3) hobbies, virtues, and awards. All articles have English and Ukrainian summaries.

Редколегія *Novitates Theriologicae*:

З. Баркасі (заступник голови), А. Волох, С. Гащак, І. Дикий, І. Євстаф'єв, І. Смельянов, С. Жила, І. Загороднюк (голова), О. Киселюк, М. Коробченко, І. Мерзлікін, Е. Різун, З. Селюніна, В. Тищенко, С. Харчук, П. Хоєцький.

Редактор англомовних текстів: Золтан Баркасі

Впорядкування, редагування, верстка: Ігор Загороднюк

Редактор українськомовних текстів: Сергій Харчук

p-ISSN 2709-491X • e-ISSN 2709-4928

Видання вільно поширюється за умовами ліцензії CC BY-SA

Novitates Theriologicae

Pars 14 • 2022

Bulletin of the Ukrainian Theriological Society
Бюлетень Українського Теріологічного Товариства

<http://terioshkola.org.ua/ua/novitates.htm>

p-ISSN 2709-491X • e-ISSN 2709-4928

ЗМІСТ

Передмова

Зміст	1–6
Визначні постаті в історії української теріології (ідея видання і подяки) (<i>І. Загороднюк</i>)	7–14

Біографічні нариси (А–Б)

Абеленцев: Василь Абеленцев — класик української теріології (<i>І. Загороднюк</i>)	15–18
Аверін: Віктор Аверін — один із основоположників прикладних зоологічних досліджень в Україні (<i>І. Загороднюк</i>)	19–22
Агарков: Георгій Агарков як морфолог та дослідник морських ссавців (<i>І. Загороднюк</i>)	23–25
Алексеев: Зоолог Алексеев Анатолій Федорович (кримський період життя) (<i>І. Євстаф'єв</i>)	26–28
Андреев: Андреев Іван Федорович — дослідник фауни Буковини (<i>І. Загороднюк, І. Скільський</i>)	29–31
Аргиропуло: Анатолій Аргиропуло — дослідник гризунів, один із перших академічних теріологів України (<i>І. Загороднюк</i>)	32–34
Барабаш-Нікіфоров: Ілля Барабаш-Никифоров — теріолог, музеолог, дослідник-фундаменталіст (<i>І. Загороднюк</i>)	35–38
Берестенніков: Берестенніков Дмитро Степанович — мисливствознавець та директор Чорноморського заповідника (<i>Д. Черняков</i>)	39–41
Бібікова: Археозоологічні дослідження теріофаун плейстоцену та голоцену Валентини Іванівни Бібікової (<i>А. Ступак</i>)	42–44
Білан: Археозоологічні дослідження теріофаун Наталі Григорівни Білан (Тимченко) (<i>А. Ступак, В. Смаголь</i>)	45–47

Бондаренко: Бондаренко Володимир Данилович — лісівник, мисливство- знавець, поет (<i>Е. Різун, П. Хоєцький</i>)	48–51
Боровик: Євген Боровик — дослідник степу (<i>І. Загороднюк</i>)	52–54
Браунер: Олександр Олександрович Браунер — натураліст, дослідник природи Північного Причорномор'я (<i>Ю. Олійник, В. Лобков</i>)	55–58
Бурчак-Абрамович: Микола Осипович Бурчак-Абрамович — теріолог, палеонтолог, дослідник ссавців кайнозою (<i>І. Загороднюк</i>)	59–62

Біографічні нариси (В–Г)

Вальх: Борис Вальх як теріолог, музеолог та знавець фауни сходу України (<i>І. Загороднюк</i>)	63–66
Великанів: Всеволод Великанів — натхненний дослідник фауни періоду 1920–1930 років і часів репресій (<i>І. Загороднюк</i>)	67–69
Виноградов: Борис Виноградов — теріолог харківської школи та фундатор лабораторії теріології ЗІН (<i>І. Загороднюк</i>)	70–73
Волянський: Богдан Волянський — дослідник фауни хребетних Криму і Причорномор'я (<i>І. Загороднюк</i>)	74–76
Волянський: Юрій Волянський — теріолог, паразитолог, дослідник фауни Причорномор'я (<i>В. Лобков</i>)	77–79
Вшивков: Федір Вшивков — зоолог та ектопаразитолог Криму (<i>І. Євстаф'єв, І. Загороднюк</i>)	80–82
Галака: Борис Галака та розвиток мисливствознавства в Академії наук України (<i>І. Загороднюк</i>)	83–85
Гізенко: Гізенко Олександр Іванович — зоолог, дослідник ссавців Причорномор'я (<i>І. Загороднюк</i>)	86–89
Гіренко: Леонід Гіренко — дослідник гризунів, еколог, екотоксиколог, музеолог, науковий редактор (<i>І. Загороднюк</i>)	90–93
Голов: Борис Голов як теріолог, еколог, музеолог (<i>І. Загороднюк, М. Коробченко</i>)	94–96
Горбенко: Анастасія Семенівна Горбенко — дослідник фауни гризунів Середнього Придніпров'я (<i>М. Гаврилюк</i>)	97–99
Гузій: Анатолій Гузій — зоолог, еколог, мисливствознавець, педагог (<i>І. Загороднюк, М. Весельський</i>)	100–103
Гурський: Ігор Гаврилович Гурський — зоолог, натураліст, учитель (<i>В. Лобков, Ю. Олійник</i>)	104–107

Біографічні нариси (Д–І)

Делеган: Життєвий шлях і наукові здобутки Івана Васильовича Делегана — мисливствознавця та педагога (<i>М. Луцзяк, П. Хоєцький</i>)	108–111
--	---------

Євтушевський: Микола Никифорович Євтушевський — теріолог та мисливствознавець (<i>М. Гаврилюк</i>)	112–115
Журавльов: Журавльов Олег Петрович — знаний археозоолог (<i>М. Відейко, Г. Станиціна</i>)	116–118
Задирака: Задирака Пилип Макарович — зоолог, педагог, дослідник ссавців Криворіжжя (<i>В. Стригунов, І. Загороднюк</i>)	119–121
Звірозомб: Євген Звірозомб-Зубовський та теріологічні аспекти його діяльності (<i>І. Загороднюк</i>)	122–125
Золотухіна: Золотухіна Світлана Іванівна — українська зоологиня, дослідниця дрібних ссавців півдня України (<i>Є. Улюра, Н. Петренко</i>)	126–129
Зубко: Яків Зубко — теріолог, еколог і педагог, дослідник популяцій та угруповань дрібних ссавців (<i>І. Загороднюк</i>)	130–133
Іваненко: Іван Іваненко — дослідник морфогенетики ссавців та степових фауністичних угруповань (<i>І. Загороднюк</i>)	134–136
Іздебський: Василь Іздебський — теріолог, дослідник фауни Нижнього Придніпров'я (<i>І. Загороднюк</i>)	137–139

Біографічні нариси (К–Л)

Калабухов: Микола Калабухов — півстоліття дослідження ссавців (<i>О. Марковська</i>)	140–143
Кашенко: Микола Кашенко як теріолог та один із основоположників академічних зоологічних досліджень в Україні (<i>І. Загороднюк</i>)	144–147
Ковальова: Ірина Ковальова — морфолог, еволюціоніст, дослідниця морфології та еволюції кажанів (<i>І. Загороднюк, Н. Жукова</i>)	148–150
Ковтун: Ковтун Михайло Фотійович — еволюційний морфолог, ембріолог (<i>Г. Швердюкова</i>)	151–154
Козлова: Ганна Захарівна Козлова — дослідниця фауни ссавців Середнього Придніпров'я другої половини ХХ ст. (<i>М. Гаврилюк</i>)	155–157
Колюшев: Колюшев Ілля Іванович — дослідник фауни хребетних тварин (<i>В. Рошко, А. Крон, О. Корчинський</i>)	158–161
Кондратенко: Олександр Кондратенко — теріолог, знавець фауни сходу України (<i>Д. Лазарев, І. Загороднюк</i>)	162–165
Копеїн: Кен Іванович Копеїн — зоолог, мисливствознавець, педагог (<i>Р. Романюк</i>)	166–168
Кормилицин: Кормилицин Олександр Олександрович — експерт із мисливствознавства вищого рангу (<i>А. Сироткіна, І. Загороднюк</i>)	169–171
Корнеєв: Корнеєв Олександр Порфирівич — зоолог, созолог, педагог (<i>С. Харчук</i>)	172–175
Корнієць: Корнієць Нінель Леонідівна — дослідниця мамутової фауни (<i>Л. Рековець, А. Ступак, М. Висоцька</i>)	176–178

Короткевич: Олена Короткевич — палеотеріолог, дослідник гіпаріонової фауни Північного Причорномор'я (Ю. Семенов)	179–182
Крайнев: Євген Крайнев та розвиток мисливствознавства як галузі знання й господарства в Україні (І. Загороднюк)	183–185
Криволапов: Криволапов Володимир Павлович — теріолог і головний зберігач Музею природи Харківського університету (Ю. Льюхін)	186–188
Крижанівський: Валентин Іванович Крижанівський — зоолог, філософ природи, популяризатор науки (Є. Улюра, В. Боярчук)	189–192
Крижов: Петро Крижов — дослідник фауни та колектор теріологічних колекцій Зоологічного музею ВУАН (І. Загороднюк)	193–195
Кришталь: Олександр Пилипович Кришталь та його внесок у розвиток теріології в Україні (І. Загороднюк)	196–199
Крочко: Юлій Іванович Крочко — неперевершений знавець кажанів Карпат (І. Загороднюк)	200–203
Лисецький: Олександр Сергійович Лисецький (Т. Атемасова)	204–207

Біографічні нариси (М–П)

Марочкина: Валентина Марочкина — дослідниця степових фаун (Є. Агризков, В. Тімошенко)	208–210
Мателешко: Юрій Іванович Мателешко — дослідник тварин Карпат, музеолог, таксидерміст (А. Крон, О. Мателешко)	211–213
Межжерін: Віталій Межжерін — людина з цілісним розумінням природи (С. Мякушко, С. Семенюк)	214–217
Мигулін: Мигулін Олексій Олексійович — еколог, фауніст, зоогеограф, захисник рослин від шкідників (О. Марковська, І. Загороднюк)	218–221
Мілютін: Микола Григорович Мілютін (Т. Атемасова)	222–225
Михалевич: Орест Михалевич — науковець, наставник, енциклопедист (І. Загороднюк)	226–228
Модін: Геннадій Модін — дослідник Стрільцівського степу та колектор теріологічних матеріалів (І. Загороднюк)	229–231
Наглов: Наглов Володимир Олександрович — теріолог, дослідник природних осередків особливо небезпечних інфекцій (О. Марковська, Г. Ткач)	232–235
Негода: Вадим Негода — дослідник кажанів, природознавець, мандрівник (І. Загороднюк)	236–238
Оболенський: Сергій Оболенський — теріолог, польовик, дослідник степових ссавців (І. Загороднюк)	239–242
Панасенко: Панасенко Ніна Андріївна — теріолог, викладач, захисник природи (Л. Рековець, Л. Дьома)	243–245

Панов: Герман Панов — фахівець з біології напівводних звірів та дослідник фауни Чорнобильської зони (<i>В. Смаголь</i>)	246–248
Підоплічко: Підоплічко Іван Григорович — теріолог, палеонтолог, палео-еколог, археолог, музеолог (<i>Л. Пучков, І. Загороднюк</i>)	249–253
Пилявський: Богдан Пилявський — каменярь зоологічних досліджень (<i>Н. Стецула</i>)	254–256
Писарева: Марія Писарева — дослідниця теріофауни степу (<i>І. Загороднюк</i>) .	257–259
Полушина: Надія Полушина — визначний теріолог Львівського університету (<i>С. Питель-Гута, А. Затушевський, І. Дикій</i>)	260–262
Попов: Борис Попов — теріолог, фауніст, колектор, дослідник кажанів України (<i>І. Загороднюк</i>)	263–266

Біографічні нариси (Р–С)

Решетник: Євдокія Решетник — видатна постать в історії академічної зоології та музеології в Україні (<i>М. Коробченко</i>)	267–270
Рудишин: Рудишин Михайло Петрович — зоолог-мисливствознавець, теріолог, еколог, дослідник гір (<i>А. Мамчур, В. Кияк, Ю. Канарський</i>)	271–274
Салганський: Олексій Олександрович Салганський як світоч у галузі мисливствознавства (<i>С. Жила, І. Загороднюк</i>)	275–278
Самарський: Сергій Левкович Самарський — керівник школи з вивчення хребетних Середнього Придніпров'я (<i>М. Гаврилюк</i>)	279–282
Самош: Василь Самош: теріологія як робота та як сенс життя (<i>І. Загороднюк, Л. Ластікова</i>)	283–285
Сахно: Іван Сахно — науковець, музеолог, педагог, дослідник екології гризунів і степової фауни (<i>І. Загороднюк</i>)	286–289
Свириденко: Павло Свириденко — теріолог, еколог, організатор науки (<i>І. Загороднюк</i>)	290–293
Свистун: Свистун Володимир Ілліч та його динотерії (<i>Л. Рековець</i>)	294–297
Селезньов: Микола Селезньов — зоолог, теріолог, дослідник фауни Придінців'я та степових деревостанів (<i>І. Загороднюк</i>)	298–301
Сеник: Анна Сеник — дослідниця комахоїдних ссавців Карпат та викладач вищої школи (<i>А. Затушевський, І. Загороднюк</i>)	302–304
Скорик: Скорик Олександра Федорівна — віланийна королева (<i>Л. Рековець, А. Ступак, В. Смаголь</i>)	305–308
Сокур: Сокур Іван Тарасович як взірць науковця-теріолога і природознавця (<i>І. Загороднюк</i>)	309–312
Соловійов: Соловійов Валентин Іванович — епідзоолог, теріолог, еколог (<i>С. Ужєвська, Д. Соколовський</i>)	313–315

Сребродольська: Сребродольська Євгенія — теріолог, знавець акустичної комунікації гризунів та ультразвуків кажанів (<i>І. Дикий, М. Марців</i>)	316–319
Стекленьов: Євген Стекленьов — знаний фахівець в галузі віддаленої гібридизації і фізіології відтворення тварин (<i>Н. Ясинецька</i>)	320–322

Біографічні нариси (Т–Я)

Татаринів: Татаринів Кость Адріанович — зоолог-фауніст, палеонтолог, натураліст-мандрівник (<i>П. Хосцький, П. Яценко</i>)	323–326
Тесленко: Сергій Тесленко — дослідник видів-двійників гризунів та педагог (<i>І. Загороднюк</i>)	327–330
Токарський: Віктор Арсентійович Токарський — дослідник бабаків (<i>Т. Атемасова</i>)	331–334
Топачевський: Топачевський Вадим Олександрович — теріолог, еволюціоніст, організатор науки (<i>Л. Рековець</i>)	335–338
Треус: Володимир Треус — орнітолог і теріолог (<i>Н. Ясинецька</i>)	339–341
Турянин: Турянин Іван Іванович — дослідник ссавців Українських Карпат (<i>А. Крон, В. Рошко, О. Корчинський</i>)	342–344
Філонов: Філонов Костянтин Павлович — теріолог, созолог, засновник мелітопольської зоологічної школи (<i>С. Воловник, А. Волох</i>)	345–348
Храневич: Василь Храневич — дослідник фауни Поділля (<i>М. Матвеев</i>)	349–351
Цвелих: Олександр Миколайович Цвелих — зоолог, дослідник фауни хребетних України, мандрівник і краєзнавець (<i>І. Загороднюк</i>)	352–354
Шарлемань: Микола Шарлемань як теріолог та один із засновників природоохорони в Україні (<i>І. Парнікоза, І. Загороднюк</i>)	355–358
Шнаревич: Іван Шнаревич — дослідник фауни ссавців Буковини (<i>І. Скільський, О. Вікирчак</i>)	359–361
Штамм: Макс Штамм — природознавець, дослідник ссавців сходу України (<i>І. Загороднюк</i>)	362–364
Янголенко: Катерина Янголенко — дослідниця екології й таксономії сліпаків Буковини (<i>І. Загороднюк, І. Скільський, І. Ткебучава</i>)	365–367

Хроніка та інформація

Про видання <i>Novitates Theriologicae</i>	368
--	-----

Віталій Межжерін — людина з цілісним розумінням природи

Станіслав М'якушко¹, Станіслав Семенюк²

¹Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Київ)

e-mail: aloizaloiz@ukr.net; orcid: 0000-0003-1423-5049

²Херсонський державний університет (Херсон)

e-mail: mrssemenyuk@gmail.com; orcid: 0000-0001-7443-8329

MYAKUSHKO, S., S. SEMENYUK. Vitaliy Mezherin, a person with a holistic understanding of nature. — An essay on the famous ecologist and mammalogist, intellectual, and lecturer at the University of Kyiv. The most significant achievements of Vitaly Mezherin are the development of the concept of energetic balance of the organism and the population, ideas about the energetic basis of adaptation processes, population strategies and the integrity of biosystems. He was the author of many original ideas in the field of theoretical ecology and founded one of the longest monitoring studies of small-mammal populations. He devoted fifty years of his life to teaching at the University of Kyiv. His main goal was to form a holistic picture of nature, understanding the relationships, its principles and laws. As a teacher, he ensured the formation of an ecological worldview among thousands of students.

Біографічні деталі

Віталій Олексійович Межжерін народився 1 лютого 1933 р. у Дніпропетровську. Після отримання середньої освіти вступив на біологічний факультет Київського державного університету, де проходив навчання на кафедрі зоології хребетних. У 1955 р. закінчив університет і декілька років працював науковим співробітником зоологічного музею КДУ.

З 1960 р. працював на посаді асистента кафедри зоології хребетних. У 1961 р. успішно захистив кандидатську дисертацію на тему «Екологія бурозубих землерийок (*Soricinae*) та їх динаміка чисельності Лісостепу та Полісся України». У 1964 р. отримав наукове звання доцента.

Рис. 1. Віталій Олексійович Межжерін. Виступ на конференції, присвяченій 175-річчю заснування кафедри зоології КНУ, Київ, 2009 р. Фото з архіву авторів.

На початку 70-х років підготував докторську дисертацію «Енергетика популяцій и еволюция землероек-бурозубок», але з ряду причин, пов'язаних з ідеологічними розбіжностями з науковими функціонерами того часу і критикою лисенківщини, не став подавати її на захист. Згодом, на межі 1990х–2000х, його учні намагалися вговорити його подати ще раз дисертацію, але він відмовився. На посаді доцента кафедри зоології хребетних, а надалі кафедри зоології пропрацював 37 років.

Включно з часом навчання В. О. рівно 50 років свого життя і діяльності присвятив Київському університету. Після звільнення з університету у зв'язку з виходом на пенсію у 2001 р. ще 5 років пропрацював в Інституті зоології імені І. І. Шмальгаузена НАНУ. На пенсії продовжував свої еколого-філософські дослідження, підготував і видав серію книжок на цю тему. До самого кінця життя зберігав ясність розуму і працездатність, на дев'ятому десятку своїх років вів особистий блог у соціальній мережі.

Пішов з життя 14 вересня 2018 р. Похований після кремації на міському кладовищі м. Києва («Берковецьке»).

Ключові наукові доробки

Віталій Межжерін називав своїм науковим вчителем О. П. Корнєєва, відомого зоолога і природоохоронця, у якого навчався і починав працювати.

В. О. Межжерін був якщо не засновником, то принаймні яскравим представником київської школи радянських екологів — плеяди дослідників, що здійснили вагомий внесок у світову екологію у 1960–70-х роках. Брав активну участь в організації та роботі відомих Всесоюзних екологічних конференцій, які були дуже представницькими й авторитетними зібраннями, що задавали тенденції розвитку якщо не світової, то європейської екології.

Віталію Олексійовичу була притаманна своєрідна і рідкісна риса — його розумова діяльність могла охопити явище у своїй цілісності. Зараз, з певної часової відстані, цікаво усвідомлювати, як це позначалося на різних етапах його наукової діяльності. Ця періодизація пов'язана з окремими рівнями організації біосистем. Починаючи з організмового рівня, він рухався вище — до популяцій, екосистем і, цілком логічно, завершив біосферним рівнем. Енергетичний баланс організму, перерозподіл енергії між його функціями, енергетичний базис процесів пристосування — вивчення таких проблем принесло визнання серед міжнародної екологічної спільноти. Результати були опубліковані у провідних вітчизняних і світових журналах, активно обговорювалися (мало хто у той час, та й зараз, може похвалитися двома статтями у *Nature*).

Надалі акцент у дослідженнях був зміщений на популяційний рівень організації біосистем. У 1971 р. за ініціативою Віталія Межжеріна були започатковані моніторингові дослідження популяцій гризунів у Канівському заповіднику. Комплексні спостереження здійснювалися за різними аспектами стану і функціонування популяцій лісових гризунів заповідної екосистеми. Їх

унікальність полягає також у тривалості досліджень, вони продовжуються й зараз, у цьому році канівському моніторингу виповнюється 50 років. Крім наукової цінності величезного масиву даних, накопичених за цей час, канівські дослідження стали науковою школою для десятків фахівців і тисяч студентів університету, які проходили свою польову практику в Канівському заповіднику. Результатом роботи у цьому напрямку стали уявлення про популяцію як цілісність, концепцію енергетичного балансу, про стратегії популяцій у змінному середовищі, пристосування та адаптацію до умов існування і багато інших положень, які на ті часи були сміливими й передовими, а сьогодні вважаються загальноприйнятими.

Мабуть, необхідно було пройти шлях по всіх рівнях організації, отримати науковий досвід і життєву мудрість, для того, щоб піднятися до глобального рівня. Більше десятка книг, які залишив після себе В. Межжерін, присвячені проблемам біосфери й місцю людини в ній, цивілізації та культурі, причинам сучасних проблем у взаємодії людини з природою.

У цих роботах він постійно підкреслював, що природа цілісна та єдина, тому концептуальний підхід до розв'язання екологічних проблем повинен базуватися на адекватному розумінні властивостей і закономірностей її цілісних елементів. Наші заходи в охороні природи найчастіше мають характер оперативного втручання, за аналогією з медициною. Боротьба з наслідками хвороби не знімають її причин і, у кінцевому результаті, є малопродуктивною і, скоріше за все, безперспективною. Сучасний стан освіти також не забезпечує цілісного охоплення речей і явищ, розуміння їхньої сутності. Тому люди не залишається не багато варіантів — або встигнути зрозуміти, або зникнути.

Можна мати різні точки зору щодо ідей В. Межжеріна (наукових одностумців і опонентів у нього завжди вистачало). Проте у природи завжди існує своя «точка зору» і, судячи з усього, Віталій Олексійович її добре зрозумів.

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

Для Віталія Межжеріна наукова діяльність і життя були синонімами. Між сферою ідей і повсякденністю межі не існувало, вони були взаємопроникними, і це відчували всі, хто з ним спілкувався.

Займаючись енергетикою біосистем, він розумівся на розподілі своєї енергії та щедро забезпечував нею оточуючих. Це відчували всі, хто хоч раз був присутній на його лекціях і виступах. Важко навіть сказати, що є важливішим: його науковий доробок чи освіта та виховання трьох поколінь студентів. Випадок про три покоління цілком реальний — у різні часи доводилось викладати дітям і онукам своїх студентів. Тисячі студентів пройшли через цього викладача. Далеко не всі стали науковцями, теріологами або екологами, але всі, хто з ним спілкувався так чи інакше наблизились до розуміння природи, що і вважав своєю головною метою Віталій Межжерін.

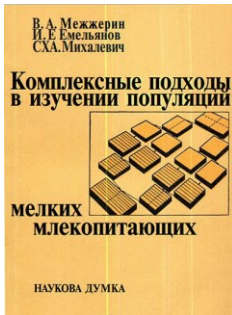

Рис. 2. Обкладинка одної з основних монографій дослідника — «Комплексні підходи у вивченні популяцій дрібних ссавців», підготовлена у співпраці з його учнями й соратниками — І. Г. Ємельяновим та О. А. Михалевичем (1991).

Спадщина науковця включає більш як 250 наукових праць, понад 10 книжок і сотню науково-популярних текстів, оригінальні лекційні курси, розроблені для студентів університету («Загальна екологія», «Популяційна екологія», «Вступ до теоретичної біології», «Охорона природи», «Теріологія»).

Його наукова, просвітницька діяльність і життя були нерозривними, тому і закінчилися одночасно у 2018 р., залишившись у вигляді ідей на папері й у головах людей.

Нагороджений медаллю «Ветеран праці», медаллю на відзначення 1500-ліття Києва, медаллю пошани США, грамотами Міністерства освіти СРСР, УРСР, України. Був почесним членом комітету охорони природи Товариства «Знання», членом Географічного товариства США.

Література

- Межжерин, В. А. 1987. Концепция энергетического баланса в современной экологии. *Экология*, № 5: 15–22.
- Межжерин, В. А., И. Г. Емельянов, О. А. Михалевич. 1991. *Комплексные подходы в изучении популяций мелких млекопитающих*. Наукова думка, Киев, 1–204.
- Межжерин, В. А. 1996. Специфика экологического мониторинга. *Экология*, № 2: 83–88.
- Межжерин, В. А., С. А. Мякушко, С. К. Семенюк. 2002. Популяция как тест-система. *Известия АН. Сер. биол.* 5: 634–640. <https://doi.org/10.1023/A:1020478113312>
- Межжерин, В. А. 1996–1998. *Цивилизация и ноосфера*. В 3-х кн. Киев.
- Межжерин, В. А. 2007. *Человек экологический*. Логос, Киев, 1–255.
- Mezhzherin, V. A., A. A. Dyul'din. 1970. Potential quasi-energy and energetically optimal size in living organisms. *Nature*, **227** (5255): 305–307. <https://doi.org/10.1038/227305a0>
- Mezhzherin, V. A. 1971. Energetical structure of zoological systems. *Nature*, **231** (5303): 461–462. <https://doi.org/10.1038/231461a0>

МЯКУШКО, С., С. СЕМЕНЮК. Віталій Межжерін — людина з цілісним розумінням природи. — Нарис про відомого еколога і теріолога, мислителя, викладача Київського університету. Найзначнішими досягненнями Віталія Межжеріна є розробка концепції енергетичного балансу організму і популяції, уявленнє про енергетичний базис процесів адаптації, стратегії популяції і цілісність біосистем. Є автором багатьох оригінальних ідей у галузі теоретичної екології, засновником одного з найтриваліших моніторингових досліджень популяції дрібних ссавців. 50 років життя віддав педагогічній діяльності у Київському університеті. Основною своєю метою вважав формування цілісної картини природи, розуміння її взаємозв'язків, принципів і законів. Як викладач забезпечив формування екологічного світогляду в тисяч студентів.